

گزارش «شهرود» از اجرای طرح ملی «دادرسی سبز» توسط سازمان جوانان جمعیت هلال احمر

بذر امید در خاک داغ زمین

✍️ [مریم رضاخواه] زمین خسته است؛ از نفس‌های داغ تابستان، از اشک‌های خشکسالی، از زخم‌های عمیق جنگل‌های سوخته، باد زخمی‌ست بر صورت جهان و باران نمی‌داند باید ببارد یا بر زمین تشنه‌اش گریه کند. آسمان هم گاه خاکستری‌ست، گاه پر از دود و بی‌نفس. این‌ها واقعیت زندگی ماست، نه تصویرهایی در کتاب علوم. واقعیتی تلخ به نام تغییرات اقلیمی؛ خطری آرام و خزنده اما واقعی‌تر از همیشه. آینده‌دیگر به سادگی گذشته نیست. نمی‌شود چشم بر نابودی تالاب‌ها، فرونشست زمین، خشکسالی‌های بی‌پایان و سوختن جنگل‌ها بست. در دل همین غفلت روزمره، نسلی آرام برخاسته است؛ نوجوانانی با دل‌های نگران و دستانی مشتاق که می‌خواهند صدای زمین باشند. «دادرسی سبز» نام تازه‌ای است بر این بیداری؛ طرحی از جنس آگاهی، مشارکت و مهربانی با زمین. جوانان‌ها که در دل آموزش روییده و رو به آینده‌ای سبز قد کشیده؛ تا شاید زمین، دیگر آه نکشد.

سازمان جوانان جمعیت هلال احمر با درکی عمیق از این ضرورت، بار دیگر پیشگام شده است. نهادی مردمی و آینده‌نگر که این بار با تکیه بر ۱۳ سال تجربه موفق طرح «دادرسی سبز»، چهره‌ای تازه و سبز به خود گرفته است. «دادرسی سبز»، قصه نوجوانانی است که تصمیم گرفته‌اند به جای تماشا، خاموش بحران، خودشان بخشی از راه حل باشند. این حرکت سبز را سیدهاشم حسینی‌المدنی، رئیس سازمان جوانان جمعیت هلال احمر؛ و وحید ایمانی، معاون پیش‌دستانی و دانش‌آموزی سازمان جوانان؛ امیر شفيعی، مدرس رسمی تغییرات اقلیمی و یکی از کارشناسان و پژوهشگران طرح دادرسی سبز و سمیرا میرزاحمدی، یکی از مدرسان پرتلاش این طرح، در گفت‌وگو با «شهرود» روایت می‌کنند.

صدای زمین را بشنویم

سیدهاشم حسینی‌المدنی، رئیس سازمان جوانان جمعیت هلال احمر، وقتی از تغییرات اقلیمی حرف می‌زند، صدایش رنگ اضطراب می‌گیرد. نه فقط به عنوان یک مسئول، که به عنوان انسانی که نگران آینده فرزندان این خاک است، واژه‌ها را با تأمل بر زبان می‌آورد. او خوب می‌داند که زمین دیگر آن

زمین همیشگی نیست؛ «ماجرای یک دغدغه‌آغاز شد ما حالا دیگر تبدیل به یک مطالبه ملی شده است؛ به پیشنهاد سازمان جوانان و با تأکیدات مکرر ریاست محترم جمعیت هلال احمر بر ضرورت توجه به تغییرات اقلیمی، تصمیمی سرنوشت‌ساز گرفته شد.» حالا دیگر حرف از یک طرح گذرانید. بحث، راه‌اندازی نهضتی بزرگ بود؛ نهضتی دانش‌آموزی، فراگیر و مبتنی بر شبکه‌سازی اجتماعی. دختران و پسران نوجوان، در مدارس گرد هم آمدند؛ تا یاد بگیرند، آموزش دهند و عمل کنند.

هر مدرسه، یک پایگاه آگاهی شد. هر دانش‌آموز، یک سفیر سبز برای حفاظت از زمین. بچه‌ها یاد گرفتند که بحران اقلیم، فقط یک چالش جهانی نیست؛ یک مسئولیت شخصی هم هست. یاد گرفتند که صرفه‌جویی در مصرف آب، کاشت یک درخت، یا حتی اصلاح سبک زندگی روزمره، گام‌هایی کوچک اما مؤثر در مسیر بزرگ نجات زمین‌اند. از نظر حسینی‌المدنی، تغییر اقلیم دیگر یک مفهوم علمی یا موضوع سیاسی نیست؛ یک واقعیت ملموس و دردناک است که با پوست و گوشت‌مان در حال لمس آن هستیم. او از آمارهایی می‌گوید که کشور را درگیر این بحران کرده است: «۹۰ درصد تالاب‌های کشور خشک شده‌اند. بیش از ۴۰۰ دشت، افت کمی و کیفی سفره‌های زیرزمینی را تجربه می‌کنند. فرونشست زمین حالا تقریباً در همه استان‌ها نگران‌کننده است و در برخی جاها، نرخش ۵۰ برابر حد بحرانی توسعه‌یافته است. ۱۵ هزار درخت بلوط طی فقط ۲۰ سال نابود شده‌اند. بیابان‌زایی هم که بماند، ما جزو پنج کشور اول در این زمینه هستیم.» اما رئیس سازمان جوانان، در همین نقطه مکث می‌کند. ناامیدی در صدایش نیست. او اهل عمل است. وقتی از آینده می‌پرسیم، لبخند می‌زند و می‌گوید: «دادرسی سبز» برای مافقط یک طرح نیست. یک جنبش است. جنبشی که از دل نوجوانان‌ها شکل گرفته؛ از دل همان نسلی که اگر امروز مجهزشان نکنیم، فردا دیگر چیزی برای نجات وجودندارند.

حسینی‌المدنی توضیح می‌دهد که سازمان جوانان هلال احمر با سابقه بیش از ۱۳ سال اجرای طرح دادرسی و ایجاد شبکه دانش‌آموزی ماهر، حالا وارد فاز جدیدی از مسئولیت‌پذیری شده است. طرح دادرسی سبز، پاسخی است به بحران اقلیم، اما نه‌ا با لانه‌باشعار، بلکه از پایین و با مشارکت نوجوانان. دادرسی سبز شبکه بزرگ دانش‌آموزی برای سازگاری با تغییرات اقلیمی است. از نگاه او، دادرسی سبز نه فقط یک طرح آموزشی، بلکه بخشی از تحقق «جهاد تبیین اقلیمی» برای

نوجوانان است. درس‌خیزانی‌های رسمی‌اش با هکفته؛ «باید بچه‌ها رایه‌گونه‌ای تربیت کنیم که از حالا برای نجات آینده آماده شوند.»

«دادرسی سبز»: جایی میان دغدغه و اقدام

در میانه شور و هیجان، بخشی از برنامه با رنگ و بویی عملیاتی‌تر همراه شد؛ درگام اول، مانور میدانی دادرسی سبز با ترفیقی از آموزش، نمایش و پیام‌آوری، در دل ساحل شکل گرفت. نوجوانان، هم‌زمان با برگزاری مرحله دوازدهم المپیاد «آماده» ویژه دختران، در دو پویش مهم شرکت کردند: «غرق نشویم» و «سازگاری با تغییرات اقلیمی». حرکات منظم، نمایش‌های امدادی، تشکیل زنجیره انسانی و هم‌آوایی صدها دانش‌آموز که پیام‌هایی انسانی و زیست‌محیطی می‌ساختند، بخشی از مانور بود؛ مانوری که نه فقط مهارت‌های امدادی را یادآوری می‌کرد، بلکه به زبان نمادها می‌گفت: زندگی در ساحل باید ایمن‌تر باشد و آینده زمین به آگاهی نسل ما گره خورده است. وحید ایمانی، معاون پیش‌دستان و دانش‌آموزی سازمان جوانان این مانور را آغاز نهضت می‌داند: نهضت دانش‌آموزی برای سازگاری با تغییرات اقلیمی. او به «شهرود» می‌گوید: «بیش از ۴۰۰ دانش‌آموز از سراسر کشور، در ساحل انزلی در کنار هم ایستادند و یک صدا گفتند دادرسی سبز، دوستدار زمین، ساحل، سکوی آغاز این جریان شد. قایق‌های نجات، موتورکایدرها، تیم‌های آفرودر، مانورهای نمایشی، نجات‌غریق فرضی... همه و همه پهناهای بود برای گفتن یک حرف: زمین در خطر است، و نوجوان ایرانی برای نجاتش ایستاده است. ما می‌خواهیم نسل جدید نه تنها آموزش ببیند، بلکه آموزش بدهد. شبکه بسازد، مشارکت کند، تولید محتوا داشته باشد و در نهایت تبدیل شود به عضوی تأثیرگذار برای مقابله با بحران اقلیمی. ما سواد اقلیم دانش‌نمی‌دانیم؛ سواد یعنی دانش به علاوه عمل. هدف ما این نیست که بچه‌ها فقط بدانند اقلیم چیست و تغییر اقلیم چگونه رخ می‌دهد. ما می‌خواهیم آنها یاد بگیرند که چگونه می‌توانند فرزندان خوبی برای این سرزمین و سیاره زمین باشند. چگونه می‌توانند محیط‌زیستی‌شان را بهتر کنند.» این فقط گام اول بود. گام‌های بعدی، آموزش‌های هدفمند، تربیت مدرسان در سطح ملی، ایجاد سامانه‌ها، تعاملی برای آموزش، گفت‌وگو و کسب تجربه پویش‌های مجازی و در نهایت، اعزام مربیان متخصص به مدارس کشور بود. همه این‌ها، به گفته وحید ایمانی، در

دل چهار ساعت طراحی شده جای گرفت: «آموزش مشارکت، شبکه‌سازی و ارتش‌یابی». اما شاید تأثیرگذارترین بخش کار، همان کاری بود که بچه‌ها در خانه‌ها و محله‌هایشان انجام دادند. ایمانی تأکید می‌کند: «ما از هر دانش‌آموز خواستیم که آموزش دیده، تبدیل به یک سفیر شود؛ پنج نفر را خودش آموزش دهد. خانواده‌اش، دوستانش، هم‌کلاسی‌هایش، این یعنی شبکه‌سازی زنده. یعنی تقویت حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی. یعنی آمادگی برای آینده‌ای که ممکن است خشک‌تر، گرم‌تر و بی‌رحم‌تر از امروز باشد.» پایان هر مرحله هم یک نماد داشت: «بیکسلس دادرسی سبز». نشان افتخار کوچک اما معناداری که روی لباس بچه‌ها می‌درخشید و اعلام می‌کرد: «من برای زمین قدم برداشته‌ام. من دادرسی سبز هستم، من به بودن در هلال احمر افتخار می‌کنم.» وحید ایمانی وقتی از آینده حرف می‌زند، کلامش جدی‌تر می‌شود: «ما فقط یک طرح اجرا نکردیم؛ ما یک جریان را آغاز کردیم. امروز بیش از ۳۰۰ هزار دانش‌آموز وارد این جریان شده‌اند. اما این تازه آغاز مسیر است. دادرسی سبز قرار است به صدای بلند نوجوان ایرانی در برابر تغییرات اقلیمی بدل شود. صدایی آگاه، منسجم، علمی و مردمی...»

از سیاست‌گذاری تا طراحی علمی: تولد «دادرسی سبز» طرح دادرسی سبز از دل بخشنامه و دستور اداری بیرون نیامد؛

بلکه با مشارکت طیفی از کارشناسان، پژوهشگران، مربیان جوان، مدیران دغدغه‌مند و داوطلبان خوش فکر، رفته‌رفته شاکله گرفت. بومی‌سازی شد و مسیر خود را به سوی کلاس‌های درس باز کرد. امیر شفيعی که مدرس رسمی تغییرات اقلیمی و دارای دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری است، یکی از کارشناسان و پژوهشگران این طرح است. او از حدود سال ۱۳۹۰ به صورت داوطلب با سازمان جوانان همکاری دارد. این مدرس سازمان جوانان می‌گوید: «همان سال‌ها دغدغه محیط‌زیست را در دل برنامه‌های غنچه‌های هلال گنجانده بود، اما حالا با حمایت‌ساختارمند سازمان، فرصت یافته این دغدغه را در سطح ملی و با اتکا به مبانی علمی دنبال کند. شفيعی، که هم‌زمان عضو داوطلب جمعیت هلال احمر نیز بود، سابقه‌ای طولانی در آموزش محیط‌زیستی به کودکان، تألیف محتوای آموزشی، و اجرای طرح‌های بین‌رشته‌ای داشت. او به همراه تیمی از کارشناسان و مربیان، مسئولیت طراحی محتوای علمی و مدل اجرای دادرسی سبز را بر عهده گرفت. در این طرح، تمرکز تنها بر آموزش‌های تئوریک نیست. این داوطلب‌سازمان جوانان در گفت‌وگو با «شهرود» تأکید می‌کند که: «ساختار آموزشی طرح دادرسی سبز بر اساس مسئولیت اجتماعی طراحی شده است؛ یعنی دانش‌آموزان می‌آموزند چگونه نسبت به محیط‌زیست اطراف خود حساس باشند و چگونه برای بهبود آن اقدام کنند. یکی از مثال‌هایی که شفيعی می‌زند، اهمیت دادن به قطره‌قطره آب مدرسه است: «ممکن است چکه‌کردن شیر آب مدرسه به لحاظ آماری اثر زیادی در هدررفت آب کشور نداشته باشد، اما هدف ما این است که بچه‌ای که امروز در مدرسه شیر آب را تعمیر می‌کند، فردا اگر کشاورز شد، آرزش آ را بلداند.»

پژوهش اقلیمی، طراحی بومی، آموزش مشارکتی

یکی از مهم‌ترین نقاط قوت طرح دادرسی سبز، تکیه آن بر داده‌های اقلیمی واقعی و طراحی مبتنی بر شرایط زیست‌محیطی ایران است. شفيعی توضیح می‌دهد: «برای ما مهم بود که طرح، نمایشی نباشد. بنابراین ابتدا کشور را از نظر اقلیمی به مناطق مختلف تقسیم کردیم و برای هر منطقه، محتواهای ویژه طراحی شد. مثلاً در شمال کشور درباره گونه‌های در معرض خطر حیات وحش خزر گفتیم؛ در جنوب درباره آلودگی دریا و لاک‌پشت پوزه‌عقابی؛ در غرب درباره فرسایش خاک و قطع درختان، و در شرق درباره بحران آب و بیابان‌زایی. این یعنی دانش‌آموز در منطقه خودش، با معضل خودش آشنا شود و راه‌حل بومی را بشناسد.» او می‌افزاید: «با مدیریت و نظارت معاونت پیش‌دستانی و دانش‌آموزی سازمان جوانان هلال احمر، بسته‌های آموزشی را به گونه‌ای طراحی کردیم که دانش‌آموز نه فقط شنونده، بلکه کنشگر باشد. کاربرگ‌ها، تمرین‌های میدانی، بازی‌های محیط‌زیستی و فعالیت‌های گروهی، به دانش‌آموز می‌دهد چگونه برای نجات زمین، تصمیم‌گیر و اقدام کند.»

در این طراحی، از روش آموزش همسال محور و مدل «دانش‌آموز به‌متناهی» نیز استفاده شد؛ یعنی بچه‌هایی که در طرح آموزش می‌بینند، خودشان می‌توانند پیام‌آور حفاظت از محیط‌زیست در میان هم‌کلاسی‌ها، خانواده و محله باشند.

نقشه راه اجرا: از آموزش مربی تا مانور میدانی

مدل اجرای دادرسی سبز، سه‌سطحی بود: ابتدا مدرسان ملی، همچون شفيعی، به آموزش مربیان استانی پرداختند. سپس مربیان، وارد مدارس شدند و کارگاه‌هایی ویژه دانش‌آموزان برگزار کردند. در برخی مدارس، مانورها و اردوهای محیط‌زیستی در فضای باز یا پارک‌های جنگلی نیز اجرا شد. شفيعی درباره این تجربه می‌گوید: «در یکی از مدارس قم، بچه‌ها بعد از کارگاه، تصمیم گرفتند محوطه مدرسه را پاک‌کمک هم‌پاک‌سازی کنند. در شیراز، دانش‌آموزان نقشه مسیر خانه تا مدرسه را کشیدند و نقاط آلودگی را مشخص کردند. در اردبیل، بچه‌ها درباره تأثیر ذوب یخچال‌های طبیعی روی منابع

آب منطقه تحقیق کردند. اینها اتفاقی نیست؛ این یعنی آموزش درست.»

دادرسی سبز: آغازی برای آینده‌ای آبی

وقتی صحبت از تغییرات اقلیمی می‌شود، ذهن‌ها سریع می‌رود سمت تصاویری از خشکسالی، طوفان‌های شن، کاهش منابع آبی یا گرمایش زمین. اما کمتر کسی به این فکر می‌افتد که چطور می‌توان از ریشه، از پایه، از دوران کودکی، برای مدیریت این بحران قدم برداشت. میرزاحمدی، یکی از مدرسان پرتلاش این طرح در استان تهران، فعالیتش را از سال ۱۳۸۲ با جمعیت هلال احمر آغاز کرده و حالا بیش از دو دهه است که زندگی‌اش با آموزش، امداد و دغدغه‌های زیست‌محیطی گره خورده است. او می‌گوید: «از همان زمان دانشجویی دغدغه‌ام این بود که بتوانم کاری برای جامعه‌ام انجام دهم. همین شد که وارد هلال احمر شدم و حالا سال‌هاست که مربی جمعیت هلال احمر هستم. اما در یکی دو سال اخیر، موضوع تغییرات اقلیمی آن قدر جدی شده که دیگر نمی‌شدی تفاوت از کنارش گذشت.»

میرزاحمدی باور دارد همان‌طور که سال‌ها گفته‌اند باید در هر خانواده یک امدادگر باشد، حالا زمان آن رسیده که در هر خانه، یک دانش‌آموز آگاه به مسائل محیط‌زیستی هم وجود داشته باشد. او تأکید می‌کند: «در کشورهای دیگر این آموزش‌ها نهادینه شده. ما هم باید از پایه شروع کنیم. از همین حالا، از همین مدرسه‌ها.» اما تغییرات اقلیمی به سادگی نیست؛ نجات زمین به زبان دانش‌آموزان‌ها یاد گرفتن برای ذهن‌های کوچک اما پرشور نوجوانان قابل درک کرد؟ سمیرا میرزاحمدی توضیح می‌دهد: «اول از همه باید بچه‌ها بفهمند تغییر اقلیم یعنی چی. ما فقط نمی‌خواهیم شعار بدهیم. باید درک کنند گرم شدن زمین یعنی چه، منابع طبیعی چیست و چرا باید از آن‌ها مراقبت کنیم. اگر درک کنند که آینده خودشان در خطر است، آن وقت تلاش خواهند کرد. برای همین، آموزش‌ها طوری طراحی شده که هم علمی باشد، هم کاربردی و ملموس.» سال گذشته، این دغدغه‌شکل‌ی عملی به خود گرفت. تعدادی از مربیان برتر از استان‌های مختلف کشور انتخاب شدند تا بلکه از پایین و با مشارکت نوجوانان، مدارس و مناطق خود گسترش دهند. میرزاحمدی، یکی از دادرسی‌سبز شبکه بزرگ دانش‌آموزی برای سازگاری با تغییرات اقلیمی است

میرزاحمدی با وجود فعالیت در استان تهران، در البرز هم فعال است. حضورش در طرح «دادرسی سبز» نه تنها به واسطه سال‌ها تجربه، بلکه به دلیل دلسوزی و تعهدی است که نسبت به نسل آینده دارد. نجات زمین به زبان دانش‌آموزان‌ها یاد گرفتن روایت کاشتن بذر آگاهی است در دل زمین‌های خشک، در هوای آلوده، در قلب کودکانی که حالا می‌دانند زندگی فقط زنده بودن نیست؛ بلکه خوب زیستن است. روایت‌نسل‌ی که یاد می‌گیرد نجات فقط از زیر آوار زلزله نیست؛ گاهی باید سیاره‌ای را از فریب نجات داد. در نهایت، هدف این طرح آن است که نوجوان مسلمان بدانند اوقفت دانش‌آموز نیست؛ او خلیفه خدا بر زمین است؛ همان‌گونه که خدا در آیه ۲۰ سوره بقره فرمود:

«إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً»

و خلیفه بودن یعنی نگاه‌بانی از زمین، مردم، و هر چه خدا آفریده.

سیدهاشم حسینی

المدنی رئیس

سازمان جوانان

هلال احمر؛ سازمان

جوانان هلال احمر

با سابقه بیش از

۱۳ سال اجرای طرح

دادرسی و ایجاد شبکه

دانش‌آموزی ماهر،

حالا وارد فاز جدیدی از

مسئولیت‌پذیری شده

است. طرح دادرسی

سبز، پاسخی است

به بحران اقلیم، اما

نه از بالا، نه با شعار،

بلکه از پایین و با

مشارکت نوجوانان،

مدارس و مناطق خود گسترش

دهند. میرزاحمدی، یکی از

دادرسی‌سبز شبکه

بزرگ دانش‌آموزی برای

سازگاری با تغییرات

اقلیمی است